

Ljiljana Ranić-Podunajec

*Nastavnica u jugoslavenskoj
dopunskoj školi, Amsterdam*

Primljeno: 20. 02. 1987.

PRISTUP JEZIKU I KULTURI U NASTAVNOJ PRAKSI U NIZOZEMSKOJ

SAŽETAK

U uvodnim razmatranjima iznose se promišljanja o vrijednosti njegovanja materinskog jezika i kulture za cjelokupan razvitak ličnosti (migrantskog) djeteta. Zatim se uspoređuje Zakon o odgoju i obrazovanju na jezicima narodnosti u SR Hrvatskoj, koji je odraz tolerantnosti i fleksibilnosti jugoslavenske jezične politike, s nizozemskim Zakonom o školovanju, koji od 1987. godine reducira broj sati dopunske nastave (OETC) i tako eliminira neke predmete vezane uz autohtonu kulturu strane djece u toj zemlji. Autorica ističe vrijednost OETC kao osnovnog činioca u formiranju ličnosti učenika; jedna od ključnih uloga te nastave je ta da migrantsku djecu osposobljava za objektivno vrednovanje svih naslijeđenih i nametnutih oblika sociokulturnog života. Slijedi prikaz iz autoričine nastavne prakse sa 24 jugoslavenska učenika, koji su tokom četiri godine (1981—1984), pod njezinim stručnim vodstvom, učili na taj način da su prenosili svoja znanja iz redovne škole u dopunsku i obrnuto. Na tom se primjeru pokazuje kako se te dvije vrste nastave mogu uspješno nadopunjavati zahvaljujući suradnji (nizozemskih i jugoslavenskih) nastavnika i motivaciji učenika. Članak završava kratkim historijatom OETC, odnosno jugoslavenske dopunske nastave u Nizozemskoj.

Uvodna razmatranja

Problemi dvojezične nastave u pedagogiji i metodologiji rada s djecom su konstanta. Praksa pokazuje da univerzalnog modela još nema i vjerojatno će proći još mnogo godina dok se ne izgradi jedinstvena koncepcija i struktura plana i programa odgoja i obrazovanja za sve škole osnovnog i srednjeg obrazovanja.

Zbog vrlo čestih migracija i remigracija, sve se više pojavljuje potreba za otvaranjem škola na materinskom jeziku, koje su u većini slučajeva integrirane u regularnu nastavu, ili su odvojene od regularne nastave: jedanput tjedno pet (subotom) ili 2,5 (srijedom) školskih sati za nastavu na materinskom jeziku i kulturi. Da li je moguće doći do jedinstvenog rješenja tako složenog pitanja, pokazat će vrijeme. Pođimo od pretpostavke da problem OETC tj. dopunske nastave na materinskom jeziku, zapravo leži u problemu komunikacije, nesposobnosti kooperacije dvaju partnera — zemlje porijekla i zemlje domaćina. Jedan i drugi (partner) zapravo žele nametnuti svoj model odgoja i obrazovanja, zaboravljajući pritom da svaki vremenski pomak mijenja i donosi nova iskustva, koja mogu biti utoliko pozitivna ukoliko su obje strane suglasne u poimanju i sagledavanju vrijednosti. Prema tome, jedina

moguća suradnja leži u pronalaženju jedinstvenog puta na kojem bi oba entiteta sačuvala svoje pravo na osobni identitet i u svojim se gledištima i zahtjevima barem djelomično izjednačila. Da bi se to postiglo, treba izgraditi osnovu novog načina odgoja i obrazovanja.

Na samom početku odgoja, treba dijete odgajati u duhu dva jezika L_1 i L_2 , jer početak obrazovanja počinje govornom komunikacijom. Djeca koja žive dualnim životom (dva jezika i dvije kulture) prisiljena su da u većini slučajeva akceptiraju svoju dualnost bez adekvatne pomoći roditelja, jer i oni sami nisu u mogućnosti da im pomognu. Ta činjenica postaje sve veći i veći problem s kojom se suočavaju djeca (druga i treća generacija) migranata. Njihovo je pravo (ljudsko pravo) zajamčeno u svim poveljama UN, od kojih se ističe UNESCO-va Deklaracija o načelima međunarodne kulturne suradnje i sadrži elemente prava na jezik i kulturu; pravno-društvenu zaštitu radnika migranata i njihovo pravo na školovanje i kulturu; zaštitu kulture u zemljama u razvoju od kulturno-političke ekspanzije razvijenih zemalja; pravo na kulturnu samostalnost.

Prema tome, ako su navedena prava zajamčena, a ona to jesu, potrebno je razlučiti tri faktora koji igraju odlučujuću ulogu u formiranju djece migranata:

A. Redovna škola (*regulier-onderwijst*) pretpostavlja kontinuitet asimilacije kulture zemlje domaćina (u ovom slučaju, Nizozemske);

B. Dopunska nastava (OETC — *Eigen Taal en Cultuur Onderwijs*), nastava na materinskom jeziku i kulturi, pretpostavlja kontinuitet asimilacije vlastite kulture (u ovom slučaju, Jugoslavije);

C. Porodica, pretpostavlja kontinuitet asimilacije kulture obitelji (subkulture).

Potpuna deskripcija navedenih faktora nemoguća je bez objašnjenja osnovnog pitanja: možemo li promatrati jezik odvojeno od kulture, ili, trebamo li učiti materinski jezik kao svaki drugi strani jezik? Da bismo mogli odgovoriti na to pitanje, pokušat ću prvo razmotriti što je to kultura.

Kultura jednog umjetnika ili filozofa različita je od kulture jednog rudara ili jednog ratara. Kultura jednog pjesnika bit će prilično različita od kulture jednog političara, ali u jednom zdravom društvu sve su to dijelovi iste kulture. Prema tome jedinstvo kulture postoji u narodu koji živi skupa i govori istim jezikom ili srodnim jezicima. Pravo na kulturu zapravo je osobno pravo, ali isto tako i pravo naroda i skupina na vlastito samopotvrđivanje. Kulture različitih naroda utječu jedna na drugu, uče jedna od druge i isprepliću se kroz povijest. Ljudi putujući iz mjesta u mjesto nose sa sobom svoje običaje, navike, iskustva i znanja, utjelovljena u vlastitim kreacijama, radu.

Opća Deklaracija o pravima čovjeka te UNESCO-va Deklaracija o načelima međunarodne kulturne suradnje upravo sadrže elemente koji određuju sadržaje u okviru prava na kulturu, i upravo ta dva međunarodna dokumenta govore o ideji kulturnog razvoja. U Deklaraciji o načelima međunarodne kulturne suradnje kaže se da su sve kulture ravnopravne i da sve sadrže izvorne vrijednosti, koje pripadaju zajedničkoj riznici čovječanstva. Jezik nije samo sredstvo komunikacije, on je *summa summaris* jedne etničke zajednice i upravo je on sklop nacionalne kulture, jezika i književnih kvaliteta. Otudivanje od vlastitog jezika prouzrokuje nemogućnost komuniciranja, izražavanja vlastitih potreba i životnih iskustava te otkrivanja novog. Drugi jezik uvijek je funkcionalniji, pa prema tome i djeca osjećaju svoj materinski jezik kao inferiorniji. Ublažiti takav odnos moguće je jedino ukoliko se odgovarajući odgojno-obrazovni proces počne primjenjivati od samog početka.

U razdoblju od 4 do 6 godina i od 12 do 18 godina, materinski jezik igra veliku ulogu u formiranju ličnosti. U predškolskoj dobi dijete svladava oba jezika (L_1 i L_2) bez većih poteškoća, pa je prema tome tada lako postići kognitivni i emocionalni balans.

U daljem edukativnom procesu ono je koncentrirano na poimanje i procjiranje bez nekih većih poteškoća. Tek u doba srednje škole suočava se s nekoliko novih okolnosti:

a) razdoblje sazrijevanja učenika je otežano jer je on svjestan dvaju jezika i kultura, a nijedan mu nije izvoran;

b) u traženju vlastitog identiteta dijete može ispoljavati agresivnost ili pasivnost;

c) može se pojaviti nemogućnost komuniciranja s roditeljima i okolinom;

d) često dolazi do osiromašjenja emocija i duha, pa se sve to zajedno odražava u slabom uspjehu u srednjoj školi.

Ako su oba roditelja Jugoslaveni i materinski jezik djeteta je hrvatski ili srpski, i ta obitelj želi još neko vrijeme ostati u Nizozemskoj (zemlji domaćinu), onda je dopunska nastava jezika potrebna u cilju proširivanja kulture i jezika. Ako dijete dolazi iz mješovitog braka i zbog socijalne podjele rada nije u mogućnosti ovladati materinskim jezikom, tada upravo tom djetetu treba omogućiti da jezik upozna i nauči. Dijete iz »čistog« braka, kao i dijete iz mješovitog braka, treba upoznati i podjednako shvatiti oba jezika, jer će tek tada moći ovladati edukativnim procesom, a njegov sociokulturni položaj bit će stabilniji. U oba slučaja emotivni proces podjednako je složen, a pogotovo u doba puberteta, kada se javljaju procesi odbijanja ili prihvatanja. O čemu je riječ? U toku svog školovanja dijete se susreće sa dva jezika i kao takve on ih prihvaća i upotrebljava.

Srednjoškolsko obrazovanje u Nizozemskoj predviđa još 2—4 nova strana jezika, koja su u ovom slučaju veliko opterećenje. Događa se da dijete koje dobro vlada materinskim jezikom doživljava negativnu interferenciju jezika. Dijete koje je u fazi svladavanja materinskog jezika može se naći u položaju negativne produkcije, tj. njegovo mišljenje na dva jezika bit će misaono prevođenje s jednog jezika na drugi. Drugo, to isto dijete u svojoj vlastitoj obitelji ne nailazi na razumijevanje jer ta obitelj često nije sposobna (zbog nedovoljnog obrazovanja, socioekonomskog položaja itd.) sagledati osnove i prednosti bilingvističkog odgoja.

Da sintetiziram: dopunska nastava trebala bi obuhvatiti djecu od predškolskog uzrasta, pa preko osmogodišnjeg, sve do zaključno srednjoškolskog obrazovanja jer će samo tako djeca moći uspostaviti vlastitu ravnotežu identiteta i sociokulturno-psihološkog razvoja. Jedan od važnih faktora je i pitanje ostanka te djece u Nizozemskoj. Razlozi dolaska roditelja bili su različiti, ali vrijeme boravka je privremeno, no stalno se produžuje. Tu razlikujemo one koji su došli potpisivanjem ugovora o zapošljavanju između dvije zemlje (po vlastitoj želji; takvih ima 65^{0/0}), i na one koji su detaširani na 4 ili 5 godina (34^{0/0}), te one koji su emigrirali i sl. (1^{0/0}).

Dijete koje se želi vratiti u Jugoslaviju i želi nastaviti školovanje uz nizozemsku diplomu treba priložiti i potvrdu o završenim razredima dopunske nastave. Ta potvrda pokazuje da je dijete pratilo nastavu književnosti i jezika, povijesti, zemljopisa i društvenog uređenja na materinskom jeziku i kao takvo trebalo bi biti sposobno za uključivanje u školski sistem u Jugoslaviji.

Školovanje u Jugoslaviji

Za razliku od nizozemskog školovanja, osnovno školovanje u Jugoslaviji traje osam godina i obvezno je. Poslije osnovne škole dijete se odlučuje za neku od srednjih škola (traje 4 ili 5 god.) ili neku nižu srednju školu (2—5 god.), da bi poslije, ukoliko želi, moglo nastaviti školovanje na višoj školi ili fakultetu.

U cilju ostvarivanja ravnopravnosti naroda i narodnosti, te slobode građana u izražavanju njihovih nacionalnih osobitosti, Ustav SFRJ i ustavi socijalističkih republika i pokrajina, u skladu s potrebama zajedničkog življenja, jamče svakom narodu i narodnosti da u ostvarivanju prava i obveza slobodno i ravnopravno upotrebljavaju vlastiti jezik i pismo, vlastita nacionalna obilježja, da čuvaju i njeguju kulturne tradicije i da dalje razvijaju vlastite kulturne vrijednosti, odgoj i obrazovanje na materinskom jeziku, te da budu razmjerno zastupljeni u svim organizacijama . . .

Kako bih pokazala praktičnu primjenu jezične politike, navodim neke dijelove Zakona o odgoju i obrazovanju na jezicima narodnosti u SR Hrvatskoj, u kojoj je statut narodnosti priznat pripadnicima mađarske, slovačke, češke, talijanske, ukrajinske i rusinske narodnosti. To su male etničke skupine rasprostranjene na dosta širokom prostoru, gdje u općinama od ukupnog stanovništva čine 0,7—10%.

»Na područjima na kojima žive pripadnici narodnosti osnivaju se odgojno-obrazovne organizacije za djecu predškolskog uzrasta i odgojno-obrazovne organizacije obveznog osnovnog obrazovanja na jezicima narodnosti . . . Za pripadnike narodnosti osnivaju se odgojno-obrazovne organizacije srednjeg obrazovanja ili posebna odjeljenja tih organizacija s odgojno-obrazovnim radom na jeziku nacionalnosti, ako su ispunjeni uvjeti propisani za osnivanje odgojno-obrazovnih organizacija, odnosno odjeljenja«.

Iz tih dijelova Zakona može se vidjeti da je svim nacionalnostima, tj. svim etničkim skupinama, jamčeno obrazovanje u dobi od tri do osamnaest godina i da im se omogućavaju ovi oblici nastave:

a) na području gdje je zakonom osiguarno pravo materinskog jezika i sloboda dvaju jezika i pisma, učenici pored svog jezika uče i jezik narodnosti koje tamo žive;

b) učenici koji polaze regularne škole, dužni su pratiti i nastavu njihova jezika i kulturnog stvaralaštva;

c) na područjima gdje žive zajedno narodnosti i etničke manjine osnivaju se odgojno-obrazovne organizacije s dvojezičnom nastavom. Određuju se nastavni predmeti i drugi oblici odgojno-obrazovnog rada koji se izvode istovremeno na oba jezika te nastavni predmeti i drugi oblici koji se izvode samo na jednom ili drugom jeziku.

Odgoj i obrazovanje na jezicima narodnosti obilježavaju i brojne specifičnosti. Njih uvjetuju, pored ostalog, potrebe pronalaženja posebnih i dodatnih načina obrazovanja i stručnog usavršavanja nastavnčkih kadrova, izrada udžbenika na jezicima narodnosti, izrada posebnih nastavnih planova i programa koji moraju sadržavati uz ostalo i gradivo iz materinskog jezika, književnosti, povijesti, zemljopisa i kulturnog stvaralaštva svake pojedine narodnosti.

Obrazovanje pripadnika narodnosti organizirano je na svih šest jezika (naravno, ne u jednakoj mjeri, ovisno o broju pripadnika narodnosti i razvijenosti područja u kojem žive), od predškolskog do srednjoškolskog uzrasta.

Situacija u Nizozemskoj

Kad usporedimo zakon o školovanju u Hrvatskoj sa zakonom u Nizozemskoj, zapazit ćemo da zakon o srednjoškolskom obrazovanju u Nizozemskoj predviđa u 1987. samo 2,5 sata (školska) za jezičnu nastavu. OETC se već nekoliko godina provodi u praksi. Dosada su u Amsterdamu i Rotterdamu OETC VO (Vorgezet onderwijs — srednja škola) obuhvaćale svojim programom jezik i kulturu. Taj se program sastojao iz jezika i književnosti, povijesti, zemljopisa i društvenog uređenja.

U novim službenim aktima Nizozemske govori se samo o jeziku i književnosti jer dopušteno vrijeme ne obuhvaća kulturu.

Ako se materinski jezik doživljava samo kroz jezične norme, onda je on teoretski samo jedan strani jezik više koji učenik treba savladati. A da bi ga on mogao shvatiti i doživjeti u potpunosti treba upoznati kulturu svoje obitelji i svojih predaka, tko je i odakle dolazi, a zatim ga aktivno kroz dalje školovanje primjenjivati u društvu.

Prema tome, njemu je potrebno više vremena i prostora kako bi svladao sve one komponente koje čine jedan jezik i kulturu. Ako su praksa i teorija u stalnoj uzročnoj vezi, tada i dijete koje jedanput tjedno provede pet školskih sati u dopunskoj nastavi ne dolazi samo da nešto nauči, nego da naučeno kroz druženje, igru i različite druge aktivnosti osvoji i dalje razvija.

U okviru nastave u kojoj je učeniku omogućeno da postupno upoznaje kulturu naroda data je mogućnost biranja subjekta kroz koji će se njegov jezik razvijati. Kroz osmogodišnju školu (OETC) on dobija temelje općeg znanja o svojoj zemlji, stječe i utvrđuje osnove pisma i jezika, a kroz srednju školu (OETC) on ga proširuje i obogaćuje. Kroz obostranu suradnju (jugoslavenskih i nizozemskih nastavnika) učeniku se olakšava stjecanje znanja, a u obitelji i druženjem s djecom vlastite nacionalnosti pruža mu se mogućnost praktične primjene. I u toj praktičnoj primjeni (ekspresiji) djeca nosioci L_1 i L_2 ostvarit će jedinstvo komuniciranja, a u obitelji uspostaviti će se ravnoteža.

Za razvijanje i očuvanje identiteta, osim jezika, potrebno je angažirati ostale sadržaje: upoznavanje jezične i umjetničke kulture u kojoj se izgrađuje svijest o ulozi jezika i umjetnosti u povezivanju naroda i njihovih kultura u domovinskim i svjetskim razmjerima, odnosno važna je društveno-etička i povijesna uloga umjetnosti.

Pristup jeziku i kulturi u praksi

Naš je pristup: svaki stupanj odgojno-obrazovnog sustava obuhvaća tematske cjeline, a svima njima temelj je jezik. U dvojezične djece posebnu pažnju treba obratiti razvoju materinskog jezika, jer on igra važnu ulogu u formiranju ličnosti. Isto tako pažnju treba pokloniti razdoblju puberteta, kad materinski jezik predstavlja odlučujući faktor psihosocijalnog razvoja. Zašto? U dvojezičnoj sredini dijete razvija svoj osjećaj za jezik i kulturu u posebnim okolnostima. S druge strane, svako je dijete pojedinac koji ima svoj individualni osjećajni život, koji se razvija uz pomoć obitelji i šire društvene sredine. Međutim, šira društvena sredina pomaže djetetu u razvoju nizozemskog jezika, dok ona uža (obitelj) u razvoju materinskog. Činjenica je da obitelj kao odgojnoobrazovna ustanova nije u mogućnosti da bude glavni nosilac djeteto-

va razvoja. Umjesto da mu ponudi psihičku ravnotežu, obitelj ga prepušta društvenoj sredini i tako sama pridonosi stvaranju rascjepa.

Ako su faktori koji utječu na razvoj djeteta faktori sociokulturne sredine, onda je obitelj osnovna ćelija koja utječe na oblikovanje njegove ličnosti. Međutim, ukoliko je sociokulturna struktura obitelji različita od društva, škola će biti jedini balans u odgojno-obrazovnom razvoju djeteta. Zbog toga nastava na materinskom jeziku treba da bude u sklopu cjelokupnog odgojno-obrazovnog sustava jer pomaže razvoju harmonične ličnosti, koja je sposobna komunicirati i stvarati na oba jezika. Ona je osnovni činilac u izgradnji stabilne ličnosti sigurne u sebe. Dopunska nastava, da zaključim, omogućava svakom djetetu da izgradi kritičku svijest i osposobljava ga za objektivno vrednovanje svih naslijeđenih i nametnutih oblika socio-kulturnog života.

1981. godine počela sam raditi sa skupinom učenika (24) koji su se tada nalazili u četvrtom razredu osnovne škole. Odmah na početku školske godine ispitala sam stupanj poznavanja jezika i kulture te zaključila da učenici podjednako vladaju jednim i drugim jezikom i da ne postoje neke veće jezične prepreke u praćenju nastave.

U petom i šestom razredu (isti broj učenika) postupno sam učenike uvodila u nastavni proces individualnog rada. Tematski sam zajedno s učenicima birala one sadržaje koji su se nadopunjavali u jednoj i drugoj školi, u cilju povezivanja nastavnih cjelina na oba jezika.

Realizaciju tog programa u petom sam razredu nastojala ostvariti preko nastavne cjeline — povijesti. Zašto? Pratiti razvoj jugoslavenske povijesti nemoguće je bez praćenja analitičkog procesa razvoja drugih kultura, koje su zbog geografskog položaja i drugih razloga imale vidan utjecaj na našu povijesnu podlogu. U isto vrijeme u nizozemskoj školi, učenici su tek započinjali učiti povijest antike, dok se isto gradivo u nastavi OETC privodilo kraju. Lako je zaključiti što se dogodilo: oni učenici koji su već naučili osnove antičke kulture služili su se već naučenim gradivom i koristili ga u nastavi OETC, a oni koji su se u OETC po prvi put upoznali sa karakteristikama antičkog razdoblja prenijeli su svoje znanje u nizozemske škole.

Rezultati takvog rada pokazali su na kraju godine dobar uspjeh u obje škole. U to vrijeme 90% učenika podjednako je vladalo jednim i drugim jezikom, 5% bolje nizozemskim, a 5% bolje hrvatskim ili srpskim.

U šestom razredu osnovne škole kao polaznu točku odabrala sam nastavnu jedinicu geografije kao jednu od mogućnosti za povezivanje više različitih sadržaja (npr. zemljopis — povijest — književnost). Rezultat takve simbioze bio je izrada karata. Naime, svaki je učenik dobio zadatak da na zajedničku zemljopisnu (slijepu) kartu zalijepi ili ucrtala likove ili prijevozna sredstva srednjeg vijeka (u Jugoslaviji). Pored toga, trebali su na istoj karti ucrtati današnji zemljopisni položaj sa svim važnim punktovima, industrijskim, poljoprivrednim i kulturnim simbolima.

Zbog nedostatne stručne literature na materinskom jeziku učenici su morali posizati za tekstovima koji nisu bili pisani na njihovu jeziku. U tom slučaju došao je do izražaja aspekt motivacije istraživanja. U sedmom razredu nastavila sam s predmetnom nastavom (nastava jezika i književnosti, povijest, zemljopis, društveno uređenje), ali sam sada zbog povećanog broja stranih jezika u nizozemskoj školi i prelaska učenika u srednju školu (osnovno školovanje u Nizozemskoj traje samo šest godina) posvetila posebnu pažnju leksičko-semantičkoj interferenciji i transferenciji.

Hrvatski ili srpski jezik pripada slavenskoj grupi jezika, ali se tokom povijesnih zbivanja obogatilo tuđicama koje pripadaju različitim jezičnim skupinama. Osim toga, roditelji jugoslavenskih učenika dolaze iz različitih krajeva, tako da je kućni jezik ponajčešće dijalekt. Navedene dvije činjenice pokazale su u tom razdoblju, kroz testiranje i vježbe, da 50% učenika nematerinsku riječ izgovara i piše po pravilima i načelima fonologije i ortografije materinskog jezika. Drugim riječima, došlo je do opadanja postotka djece koja dobro vladaju i razumiju materinski jezik, a rezultati u nizozemskim školama pokazali su isto tako slabije uspjehe.

U osmom razredu (drugi razred nizozemske srednje škole) učenici su pored nastavnih jedinica odabrali, individualno ili grupno, jednu aktualnu temu, koju su onda pismeno i ilustrativno obradili. To je učinjeno kako bi mogli proširiti stečeno znanje jezika i primijeniti ga kroz sadržaje koji ih zanimaju. Na taj se način uspostavlja kognitivna povezanost jezika i kulture.

Takav način rada doveo je do individualnog razvoja metode intervjua, izražavanja (pismeno i usmeno) te do integracije cjelokupnog stečenog znanja u redovnoj i dopunskoj nastavi. Kroz sve te godine četiri su se učenika vratila u Jugoslaviju i nisu imali poteškoća u uključivanju u redovnu nastavu, dva učenika odustala su od praćenja nastave na materinskom jeziku, a ostali su nastavili svoje OETC školovanje.

Zaključak: motivacija pomaže učenicima da transferiraju svoja znanja iz jedne škole u drugu.

OETC (Eigen taal en cultuur onderwijs)

1972. godine na inicijativu roditelja, započele su s radom prve škole na materinskom jeziku i to u Rotterdamu i Amsterdamu. Iste godine postavljen je zahtjev Udruženja stranih radnika u Amsterdamu (Stichting Buitenlandse Werknemers), koje je 1972. godine organiziralo prve razrede na materinskom jeziku. Materijalna sredstva odobrilo je Ministarstvo za kulturu (CRM, sada WVC).

Nastava na materinskom jeziku održava se od tada svake subote (5,5 sati), uz pomoć nastavnika koji se nalaze i žive u Nizozemskoj. 1973. godine financiranje nastave na materinskom jeziku preuzima Ministarstvo za obrazovanje i znanost. Ta činjenica omogućila je otvaranje novih razreda po cijeloj Nizozemskoj.

Sva prava na obrazovanje na materinskom jeziku legalno su potvrđena i deklarirana kao dio elementarnog školovanja tek 1985. godine. Činjenica je da je odgoj i obrazovanje na materinskom jeziku, koji obuhvaća djecu od četiri do dvanaest godina, dostupan samo malom broju nacionalnosti (među koje spadaju i Jugoslaveni), i to samo u slučaju kad to roditelji zatraže.

Jugoslavenska dopunska nastava organizirana je na dvadeset mjesta u Nizozemskoj. Nastava se odvija subotom i srijedom (izvan redovnih školskih sati), dok je na tri mjesta ta dopunska nastava integrirana u redovnu.

AN APPROACH TO THE LANGUAGE AND CULTURE OF ORIGIN IN PRACTICE IN THE NETHERLANDS

SUMMARY

Some considerations of the value of preserving migrant children's mother tongue and culture of origin for their entire personality development are offered in the introduction. Next, the Law on Education and Personality Development in the languages of the nationalities living in SR Croatia, which is a reflection of the tolerance and flexibility of Yugoslav language policies, is compared to the corresponding Dutch legislation, introducing (in 1987) an adverse novelty: a reduction in the number of supplementary education (OETC) classes, and thus bringing about an elimination from the curriculum of some subjects pertaining to foreign children's culture of origin. The author underlines the importance of OETC as the main factor in the formation of a migrant pupil's personality. One of the key roles of OETC is seen in its enabling the pupil for an objective evaluation of the inherited as well as newly adopted (and/or forced) forms of socio-cultural life. There follows an account of the author's teaching practice with 24 Yugoslav pupils, who were enabled under her guidance (in the 1981—1984 period) to transfer their newly acquired knowledge from regular classes to supplementary ones (or vice versa). This example shows that the two kinds of instruction can complement each other very successfully, provided co-operation between (Dutch and Yugoslav) teachers is established and if a strong enough pupils' motivation is developed. In closing, a short history of OETC, that is Yugoslav supplementary education in the Netherlands, is presented.